

Sanja Cimer

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Anette Đurović, Hg. (2012). *Freiheit und Verantwortung – Ethik und Moral in der Translation*. Belgrad: Philologische Fakultät der Universität Belgrad, 126 str. ISBN 978-86-6153-078-4.

Temeljna polazišna točka zbornika radova pod nazivom *Freiheit und Verantwortung – Ethik und Moral in der Translation (Sloboda i odgovornost – etika i moral u prevođenju)* jest tema odgovornosti koju svaki prevoditelj ima prema informaciji koju prenosi iz jedne u drugu kulturu. Iz ove teme proizlaze diskusije o moralnim i etičkim načelima u prevoditeljskoj struci te o posljedicama koje mogu nastati zbog njihovog nepoštivanja. Radovi u zborniku navedenim se temama obraćaju s različitih gledišta i na različitim jezicima (hrvatski, njemački, srpski). Urednica predgovor započinje primjerom pogrešnog prijevoda preuzetog iz časopisa *blic online*, te se pita tko u takvom slučaju snosi odgovornost za pogrešku: prevoditelj ili medijska agencija koja je pod svojim imenom prenijela informaciju. Također velikim uspjehom karakterizira usuglašavanje prevoditelja oko službenog kodeksa ponašanja koji barem pokušava regulirati etička i moralna pitanja prevoditeljske struke. Osim etičkih pitanja, kao još jedno manjkavo područje unutar znanosti o prevođenju urednica navodi kritiku prijevoda te kritizira njezin manjak kao i prihvaćanje pogrešnih prijevoda odnosno njihovu prešutnu korekturu od strane medija. Svi navedeni činitelji pokazuju koliko je nužno potrebna rasprava o pitanjima navedenim u naslovu zbornika.

Prvi članak pod nazivom „Stilska adaptacija ekspresivnih intencija“ Borisa Hlebeca (Beograd, Srbija, str. 11–20), znanstvenika s dugogodišnjim iskustvom u području prevođenja i prevoditeljskih studija, bavi se odstupanjima do kojih dolazi radi prilagodbe prijevoda kulturološkim reakcijama primatelja u ciljnoj kulturi. Kao primjer ovakvih prilagodbi autor navodi usmene i pismene prijevode dijelova teksta koji pokazuju velike kulturološke razlike s obzirom na konvencije u izražavanju u polazišnoj i ciljnoj kulturi (primjeri: opis susreta američkog poljoprivrednog stručnjaka s egipatskim seljakom preuzetog iz knjige antropologa Edwarda Halla, jedna moguća reakcija Japanca na (poslovni) prijedlog zapadnjaka preuzeta iz njemačkog časopisa *Berlin Bugle* te rečenica iz časopisa *New York Times* koja spominje djelomičan fizički opis srpskog ministra vanjskih poslova). Autor za svaki primjer navodi moguće alternativne prijevode i objašnjava njihovu adekvatnost odn. neadekvatnost u konkretnoj komunikacijskoj situaciji. Svi primjeri u radu temelje se na problemu da se površinska i dubinska poruka znatno razlikuju i da pre-

nošenjem samo površinskog sloja dolazi do izobličenja poruke, dok je ono znatno manje ako se prenese prikrivena bitna strana poruke i pri tome odustane od stvarno izgovorenih/napisanih riječi originala. Doslovnim prijevodom mijenjaju se ekspresivna intencija i evaluativnost koje su formulirane u originalu, dok se analognim prenošenjem stila postiže funkcionalna ekvivalencija pri prijevodu. Autor naglašava bitnu razliku između promjena u prijevodu s ciljem ublažavanja djelovanja kulturoloških razlika i lažnih prijevoda čiji je cilj obmanjivanje publike s obzirom na sadržaj originala.

Slijedi članak Vladimira Karabalića (Osijek, Hrvatska, str. 21–36) pod nazivom „Wozu verpflichtet sich der Übersetzer? Eine sprechakttheoretische Darstellung“ (*Na što se obvezuje prevoditelj? Prikaz kroz teoriju govornih činova*). U radu se autor bavi tezom da je prevođenje usporedivo s jezičnom djelatnosti citiranja te time pažnju skreće na prevoditeljevu odgovornost pri prijenosu informacije. U fikcionalnim tekstovima ne vrijede pravila prema kojima se autor obvezuje na istinitost propozicije koju iznosi (kao što bi se to očekivalo u realnoj komunikaciji), a ona ne vrijede ni u slučajevima izvještavanja o takvim fikcionalnim tekstovima, tj. na istinitost se ne obvezuje niti osoba koja prenosi tuđe riječi (Searle 1982). Ovo se također odnosi i na prevoditelja: on se dakle ne obvezuje na istinitost propozicije koju prenosi, no obvezuje se 1) na adekvatno ponavljanje identične propozicije kao u izvornom tekstu te 2) na ponavljanje govornog čina odn. identičnost značenja originala i prijevoda. Navedeni elementi predstavljaju poveznicu između citiranja i usmenog odn. pismenog prevođenja i smještaju ih prema Searleu (2004) u kategoriju tzv. *verbatim report*. Niti jedan od ova dva oblika ne snosi odgovornost za prenošenje neistinitosti ili informacija koje nisu u skladu s tekstom u kojem se pojavljuju. Searle (2004) također navodi i mogućnost indirektnog govora ili tzv. *content report*. Niti u ovom se slučaju prevoditelj ne obvezuje na ponavljanje originalnog ilokutivnog čina već samo na ponavljanje propozicije, no za razliku od direktnog citiranja ovdje nije nužno niti ponavljanje govornog čina. Kod prevođenja u ovom slučaju govorimo o slobodnom prijevodu. Autor zaključno postavlja pitanje na koji način prevoditelj treba odlučiti koji pristup prevođenju odabрати te kao prijedlog navodi koncept *Grad der notwendigen Differenzierung* (Hönig/Kussmaul 1999), no ističe kako i on ima svoje nedostatke.

Vlasta Kučič (Maribor, Slovenija, str. 37–62) u članku pod nazivom „Prevođenje kao etičko-komunikativno djelovanje u višejezičnom i multikulturalnom okruženju“ modernom prevoditelju dodjeljuje ulogu „regulatora protoka informacija“, što u prvi plan stavlja njegovu odgovornost za uspjeh ili neuspjeh komunikacije. Interkulturalnost se iskristalizirala kao jedna od osnovnih karakteristika 21. stoljeća što nije ostalo bez utjecaja na prevoditeljsku struku: tradicionalni moto „jezik sus-

reće jezik“ ustupa mjesto tezi „kultura susreće kulturu“. Autorica govori o različitostima u statusu i profesiji prevoditelja u različitim povijesnim razdobljima, navodi različite definicije prevođenja i razine na kojima prevoditelji djeluju te zatim tematizira aspekt lojalnosti prema poslovnom partneru kao element profesionalne odgovornosti. Velik dio rada autorica posvećuje statusu prevoditelja u Europskoj Uniji te kompetencijama koje se u njoj od profesionalnog prevoditelja očekuju. Europska se Unija s jedne strane zalaže za višejezičnost i kulturološku heterogenost, no s druge strane iz tog razloga zahtijeva da svaka država osigura dovoljan broj kompetentnih prevoditelja. U svrhu osiguranja kvalitete prijevoda i profesionalizacije translatoške struke 2006. godinu na snagu je stupila europska norma (EN 15038 Translation services – Service Requirements) koja definira minimalne kriterije za prakticiranje prevoditeljske struke, a koje autorica dalje tematizira u svom radu. Osim norme, EU na svojim stranicama nudi prijedlog modela europskog sveučilišnog kurikuluma za obrazovanje prevoditelja (European Master's in Translation) te uvjeta koje bi pristupnik morao zadovoljiti da bi pristupio studiju.

Zorica Mančić (Beograd, Srbija, str. 63–73) u svom se članku „Što publika čita? Kad adaptacija postane novi tekst“ bavi pojmom adaptacije i okolnostima u kojima dolazi do ovog oblika posredovanja između polazišnog i ciljnog jezika. Autorica ove elemente tematizira pomoću primjera prijevoda danske pripovijetke *Klods-Hans* Hansa Christiana Andersena (1855) na srpski jezik. Za analizu su korišteni posredna adaptacija njemačkog prijevoda pripovijetke pod nazivom *Joca Ludija* (Vinaver 1947) i direktni prijevod s danskog jezika pod nazivom *Trapavi Hans* (Rudež/Munćanović 2006). Autorica ne osporava kvalitetu i vrijednost starijeg prijevoda (odn. adaptacije) pripovijetke, no postavlja pitanje koje su zapravo granice u stupnju dozvoljenih izmjena u tekstu te radi li se u tom konkretnom slučaju još uvijek o istoj bajci kao u izvorniku.

U članku „Ethisch-moralische Grundsätze als Interaktionsparameter in der Translationstheorie und –Praxis am Beispiel der Translationssituation in Makedonien“ autorica Silvana Simonska (Skopje, Makedonija, str. 75–95) bavi se etičko-moralnim načelima prevoditeljske struke na primjeru prevoditeljske situacije u Makedoniji. Porastom mobilnosti potreba za prevoditeljima raste ne samo kada govorimo o egzotičnim jezicima iz primjerice Azije već i kada se krećemo unutar same Europe. Makedonski jezik nakon raspada Jugoslavije postaje službeni nacionalni jezik te time i dobiva odn. privlači više pozornosti. No porastom broja prijevoda sa ili na makedonski jezik raste i odgovornost za tekstove koji nastaju. U Makedoniji je broj znanstvenika koji se bave prijevodom teorijom ili kritikom relativno malen (autorica navodi desetak imena, što starije što mlađe generacije) dok je broj praktičara puno veći, no autorica je kritična prema njihovoj kompetentnosti s

obzirom na vladanje stranim jezikom, ponekad čak i s obzirom na vladanje makedonskim jezikom (u slučajevima kada tekstove ne prevodi materinji govornik). Autorica kritizira prijevode na makedonski jezik kod kojih uslijed kršenja etičko-moralnih načela nastaju pogreške koje izobličuju djelo, a za to dijelom krivi nalogodavce koji zbog niže cijene odabiru nekompetentne ili neiskusne prevoditelje, a dijelom krivi prevoditelje koji prihvaćaju rad na prijevodu iako su svjesni svoje nespremnosti za taj posao. U sferi prijevoda s makedonskog na europske jezike autorica ističe književna djela, no još uvijek se tu radi o malom broju djela i o odabranim djelima. Zaključno autorica konstatira da od povećanog interesa za male jezike, u koje se ubraja i makedonski, profitiraju ne samo profesionalni već i u pogledu kvalitete upitni prevoditelji te da je ovo dijelom posljedica i nedostatnog prakticanja kritike prijevoda koja bi, da bi bila smisljena, od kritičara zahtijevala visok stupanj objektivnosti i teoretske potkovanosti.

U članku pod nazivom „Verloren in der Übersetzung – Aus der Werkstatt eines Übersetzers“ (str. 97–113) autorica Joanne Szczek (Wrocław, Poljska) analizira poljske prijevode njemačkih mitova (*Sagen der Grafschaft Glatz*) koje je prikupio i 1926. godine objavio Richard Kühnau. Prijevodi su nastali tijekom nastave na 5. godini studija germanistike odn. na poslijediplomskom studiju prevoditeljstva. Autorica u članku navodi kategorije pogrešaka na koje je naišla pri analizi prijevoda (gramatičke pogreške: pogrešan ili netočan prijevod, pogreške pri upotrebi modalnih glagola ili glagolskih vremena, formuliranju reda riječi, itd.; stilističke te ortografske pogreške) i uz većinu navodi konkretne primjere iz prijevoda. I sama autorica zaključno primjećuje da je dio pogrešaka zasigurno nastao zbog površnog pristupa prevodjenju (budući da su prijevodi studentski radovi i da dio studenata ne studira prevoditeljstvo), dok dio pogrešaka proizlazi iz nedostataka u specifičnim prevoditeljskim kompetencijama. Nažalost spomenuti članak ne tematizira zajedničku temu zbornika radova (etika i moral pri prevodjenju).

Zbornik radova osim članaka sadrži i 2 priloga (str. 115–126): 1) službeni kodeks ponašanja preuzet sa web stranice Međunarodne udruge konferencijskih prevoditelja AIIC-a (International Association of Conference Interpreters) koji regulira konkretna pitanja u prevoditeljskoj svakodnevnici, kao npr. sklapanje ili raskidanje ugovora, financijske naknade, strukturu timova za konsekutivno ili simultano prevodjenje, radno vrijeme i sl. i 2) tzv. „poslovnu etiku“ AIIC-a koja obuhvaća etičke propise kao što su neprihvatanje naloga za koji prevoditelj nije kvalificiran ili koji vrijeđa ugled prevoditeljske struke i sl. Osim navedenog popisani su i uvjeti za čije se osiguravanje prevoditelji trebaju zauzimati: postojanje ispravne tehničke opreme, dovoljan broj prevoditelja, prikladne pripreme prije prevodjenja, ograničavanje

angažiranog prevoditelja samo na izvođenje ugovorenih radnji i sl.

Visoka savjesnost prevoditelja pri prijenosu informacije iz jednog u drugi jezik trebala bi, uz jezične i specifične prevoditeljske kompetencije, predstavljati jedan od ključnih elemenata prevoditeljske struke. Zbornik unatoč ne prevelikom broju stranica daje uvid u temu etike i morala u prevoditeljskoj struci te kroz različite pristupe pokazuje univerzalnost ovog problema i univerzalnost potrebe da se on zajedničkim snagama rješava.